

JUNI
2009

Svensk sjuksköterskeförening om...

SJUKSKÖTERSKANS PROFESSION

De gemensamma kriterierna för en profession är att den

- **vilar på vetenskaplig grund i form av ett eget kunskapsområde**
- **leder till legitimation**
- **följer etiska regler**
- **är autonom**
- **värderas högt av samhället**
- **tillhör en nationell organisation.**

Begreppet profession har definierats på flera olika sätt men det finns några gemensamma kännetecken i dessa definitioner. Ett av kännetecknen för att ett yrke ska utgöra en profession är att de som utövar yrket har en vetenskap, ett eget kunskapsområde, som ligger som grund för utbildningen och yrkesutövningen. I den självständiga yrkesutövningen tillämpas färdigheter som bygger på teoretisk och examinerad kunskap. Yrket ska vara specialiserat och leda till licens eller legitimation. Andra kännetecken på en profession är att det finns etiska regler för hur professionens medlemmar ska förhålla sig till klienter och kollegor. Vanligen brukar man också ange att en profession har autonomi över det egna kunskapsområdet och monopol inom sitt område på arbetsmarknaden, det vill säga möjlighet att utöva inflytande och ansvara för forskning och kunskapsbildning inom sitt område. Kunskapen är bunden till den professionella personen som därför inte är utbytbar. Ytterligare kännetecken är att den kunskap som professionen utvecklar "står i samhällets tjänst", det vill säga att den värderas högt av samhället och att professionen därmed har högt förtroende hos allmänheten. Slutligen brukar man ange att det ska finnas en nationell organisation för professionens frågor och att det finns en "anda" som håller samman gruppen (Nolin, 2008).

Eget kunskapsområde

Sjuksköterskeutbildningen (se faktaruta 1) och omvårdnadens vetenskapliga utveckling uppfyller de ovan nämnda kriterierna för att sjuksköterskeyrket ska utgöra en profession. Omvårdnad är sjuksköterskans ansvarsområde och specialitet vilket omfattar både det vetenskapliga kunskapsområdet och det patientnära¹ arbetet. Sjuksköterskans vetenskapliga kunskapsområde utgår från en humanistisk människosyn och innefattar kunskap om människan, hennes utveckling, hälsa och välbefinnande i samband med födelse, ohälsa, lidande och död. För att sjuksköterskan ska kunna utöva sitt yrke krävs att kunskaper och färdigheter i omvårdnad kombineras med kunskaper i andra ämnen såsom till exempel medicinsk vetenskap och folkhälsovetenskap.

Legitimation

År 1958 fick svenska sjuksköterskor för första gången rätt att ansöka om statlig legitimation för sin yrkesutövning. Legitimationen innebar att den utbildade och legitimerade sjuksköterskan hade ett självständigt yrkesansvar. Enligt kompetensbeskrivningen för legitimerad sjuksköterska består sjuksköterskans huvudsakliga arbetsområden av; omvårdnadens teori och praktik, forskning, utveckling och utbildning samt ledarskap. Sjuksköterskans arbete ska präglas av helhetssyn och etiskt förhållningssätt, bygga på vetenskap och beprövad erfarenhet samt utföras i enlighet med gällande författningar och riktlinjer (Socialstyrelsen, 2005). Sjuksköterskan är fri att handla inom sitt kunskapsområde och har i sitt yrkesutövande en självständig funktion samt juridisk rätt att handla autonomt.

Autonom profession

En autonom profession strävar efter att uppfylla kraven för de centrala värden som ingår i det egna vetenskapliga kunskapsområdet. Sjuksköterskan är autonom i sin yrkesutövning och arbetar samtidigt i ett sammanhang där andra yrken och professioner är viktiga för att vården ska kunna tillgodose patientens behov. Kvalitet i den egna professionen handlar inte om att monopolisera det egna kunskapsområdet (Nolin, 2008), utan om att öppna upp för samarbete och kommunikation mellan olika yrken och professioner. Därför bör sjuksköterskan verka för gott samarbete med alla medarbetare.

Hur det egna kunskapsområdet och dess centrala värden förstås och används i omvårdnad av enskilda personer påverkas av den miljö och organisation som sjuksköterskan arbetar i. För att kunna förhålla sig till organisationsstrukturer, liksom till professionella och vårdkulturella aspekter, är det av betydelse att vara medveten och trygg i det egna kunskapsområdet.

[1] Med patient avses att personen får yrkesmässig vård oavsett vårdform och vårdgivare.

Etiska regler

Professionell etik och etiska regler handlar om centrala värden och om hur dessa värden förvaltas av professionen i relation till patienter. Sjuksköterskans etiska kod är antagen av International Council of Nurses (ICN) (2007). Det är av betydelse att varje sjuksköterska utvecklar ett personligt förhållningssätt till den etiska koden eftersom all omvårdnad har en etisk dimension och varje sjuksköterska har ett moraliskt ansvar för sitt bemötande, sina bedömningar och beslut.

Omvårdnad handlar i grunden om mötet mellan sjuksköterska och patient. Sjuksköterskans etiska kod handlar således om att omvårdnad ska utövas med respekt för mänskliga rättigheter och med hänsyn till människors värderingar, vanor och tro (ICN, 2007). Den professionella etiken innefattar att företräda patientens intressen, att visa ödmjukhet och respektera patientens rätt till självbestämmande. En förutsättning för att patienter ska kunna ta välgrundade beslut, och uppnå informerat samtycke är att de får den information som behövs.

Utöva inflytande och ansvara för forskning

Alla sjuksköterskor är bärare av det egna kunskapsområdet omvårdnad. Detta innebär att alla sjuksköterskor har ansvar att bidra till kontinuerlig utveckling och kvalitetsförbättring samt till forskning. För de allra flesta sjuksköterskor innebär detta ansvar en vilja och beredskap att följa forskning och evidens inom kunskapsområdet samt omsätta och förvalta framtagna kunskap i omvårdnaden av patienter. Det är med hjälp av bland annat denna kunskap som patienters och närståendes rätt till självbestämmande och trygghet kan tillgodoses.

Allmänhetens förtroende

För att skapa förtroende för sjuksköterskans profession hos allmänheten är det av betydelse att alla sjuksköterskor följer den etiska kodens innehåll och inte missbrukar sin ställning i relation till patienten. Allmänheten, patienter och närstående är idag mer kunniga och medvetna om sina rättigheter och ställer därmed andra och fler krav på vården. Det ställer höga krav på sjuksköterskans kompetens och förhållningssätt i relation till patienter och närstående. Allmänhetens förtroende för sjuksköterskans profession påverkas av omvårdnads kvaliteten. Patienter och närstående har rätt till information om vilka insatser och resultat som kan förväntas i vården. Sjuksköterskor har också ett eget intresse av att beskriva och följa upp effekten av sitt arbete och därmed bidra till att skapa en god och säker vård.

Nationell organisation för professionens frågor

Svensk sjuksköterskeförening är sjuksköterskornas professionella organisation. Svensk sjuksköterskeförening företräder professionens kunskapsområde med syfte att främja forskning, utveckling, utbildning samt kvalitetsutveckling inom vård och omsorg. Föreningen som bildades år 1910 är en nationell organisation med kansli och möteslokaler i Sjuksköterskornas Hus i Stockholm.

Svensk sjuksköterskeförening har cirka 80 000 medlemmar och består av över 50-talet sektioner och nätverk. (www.swenurse.se)

Professionsforskning

Den allmänna professionsutvecklingen för bland annat kvinnliga yrken har haft stor betydelse för sjuksköterskans professionsutveckling. Den teoretiska utvecklingen av begreppet profession har historiska rötter långt tillbaka och har framförallt bedrivits inom sociologin (Nolin, 2008). Professionsforskningen fram till och med 1970-talet var till stora delar inriktad på att beskriva karaktärsdrag om idealtypiska yrkesgrupper, som till exempel advokat, ingenjör och läkare. Professionsforskningen strävade efter en kunskapsutveckling för att ge professioner en starkare ställning och mandat att bejaka det egna kunskapsområdet. Professionsforskningen ägnade sig också åt frågor kring professioners funktion i samhället. De ansågs vara stabiliserande för samhället då de bidrog till värden som altruism, gemenskap och solidaritet. Detta bidrog till att människor hade en mycket positiv bild av professioner och dess utövare (Liljegren, 2008) och att yrken som baserades på vetenskaplig kunskap fick högre inkomst och status i samhället.

Under 1960-talet utvecklades ett antal nya professioner, vilket resulterade i att begreppet semiprofession vann gehör (lat. semi betyder halv). Det som avsågs var att dessa professioners kunskap till största del var utvecklad från andra discipliner. Detta synsätt bidrog till en tydlig skillnad mellan manligt dominerade professioner inom privat sektor och kvinnligt dominerade "semi-professioner" i den offentliga sektorn som till exempel lärare, sjuksköterskor och socialarbetare. Detta bidrog i sin tur till att kvinnor i högre grad än män ansågs vara mindre benägna att utveckla professionell kvalitet (Nolin, 2008) och medförde en distinkt skillnad mellan hur man såg på profession och semiprofession. Ett utmärkande drag för de professioner som kom att benämnas semiprofessioner var att utbildningen oftast var tvär- eller mångvetenskaplig och innehöll "hjälpämnen" som försåg dem med en teoretisk bas (Liljegren, 2008). Senare decenniernas professionsforskning har bidragit till att öka fokus på professionens relation till samhället, där teorier om samhällsutveckling och samhällsstrukturer också blir angelägna (Nolin, 2008).

Sammanfattning

Sjuksköterskeutbildningen och omvårdnadens vetenskapliga utveckling uppfyller kriterierna för att sjuksköterskeyrket ska utgöra en profession. Omvårdnad är sjuksköterskans ansvarsområde och specialitet vilket omfattar både det vetenskapliga kunskapsområdet och det patientnära arbetet. Legitimationen innebär att sjuksköterskor har ett självständigt yrkesansvar och är autonoma i sin yrkesutövning, samtidigt som de arbetar tillsammans med andra yrken och professioner för att tillgodose patientens behov.

Eftersom all omvårdnad har en etisk dimension, och varje sjuksköterska ett moraliskt ansvar för sin yrkesutövning, är det viktigt att varje enskild sjuksköterska utvecklar ett personligt förhållningssätt till professionens etiska regler. Sjuksköterskornas etiska kod handlar om att omvårdnad ska utövas med respekt för mänskliga rättigheter, med hänsyn till människors värderingar, vanor och tro och att patientens rätt till självbestämmande ska respekteras.

Eftersom alla sjuksköterskor är bärare av det egna kunskapsområdet har alla också ett ansvar att bidra till utveckling, kvalitetsförbättring och forskning. För de flesta sjuksköterskor innebär detta en vilja och beredskap att följa och tillämpa forskningsresultat och evidens i omvårdnaden av patienter. Allmänhetens förtroende för sjuksköterskans profession påverkas av omvårdnadens kvalitet och av att sjuksköterskor följer den etiska kodens innehåll.

Referenser

- Liljegren, A. (2008). Professionellt gränsarbete – socionomexemplet. Avhandling, Institutionen för socialt arbete, Göteborg: Göteborgs universitet.
- Nolin, J. (2008). Science for the professions. Report no. 4. Borås: Borås högskola.
- ICN:s etiska kod för sjuksköterskor. (2007). Stockholm: Svensk sjuksköterskeförening www.swenurse.se
- Socialstyrelsen (2005). Kompetensbeskrivning för legitimerad sjuksköterska Stockholm: Socialstyrelsen. www.socialstyrelsen.se

Förändringar av sjuksköterskeutbildningen sedan år 1977

Genom högskolereformen år 1977 blev sjuksköterskeutbildningen en högskoleutbildning. Utbildningen var forskningsanknuten och skulle vila på vetenskaplig grund som alla andra akademiska utbildningar. Karaktärsämnet Omvårdnad fastställdes. Mellan åren 1982-1993 var utbildning tvåårig och i vissa fall inrymde den även en specialistutbildning.

Samtidigt med 1993-års högskolereform förnyades sjuksköterskeutbildningen. Grundutbildningen blev nu treårig och gav allmän behörighet till forskarutbildning och yrkesexamen infördes liksom möjligheten för studenterna att ta ut en kandidatexamen. Ett-åriga magisterprogram inrättades, bland annat i omvårdnad.

År 2000 infördes en specialistsjuksköterskeexamen med nio inriktningar varav flertalet anordnats som vidareutbildningar sedan år 1993. Specialist-sjuksköterskeexamen ger skyddad yrkestitel och regleras i Högskoleförordningen.

2008-års högskolereform innebar nya examensnivåer på grund-, avancerad- och forskarnivå, nya examenskrav och lärandemål har införts. Inriktningarna i den reglerade specialistsjuksköterskeexamen utökades till elva och är på avancerad nivå. För behörighet till forskarutbildning krävs magisterexamen.

SVENSK SJUKSKÖTERSKEFÖRENING Baldersgatan 1 114 27 Stockholm
Tel vx 08 412 24 00 Fax 08 412 24 24
E-post ssf@swenurse.se www.swenurse.se

Stärker sjuksköterskans profession

Svensk sjuksköterskeförening är sjuksköterskornas professionella organisation. Vi företräder professionens kunskapsområde med syfte att främja forskning, utveckling, utbildning samt kvalitetsutveckling inom vård och omsorg. Alla legitimerade sjuksköterskor och sjuksköterskestuderande kan bli medlemmar. www.swenurse.se